

Pedagogické názory Eleny Maróthy-Šoltésovej a jej zásluhy o založenie slovenských dievčenských škôl

Prof. PhDr. JOZEF MÁTEJ, DrSc.,
Filozofická fakulta Univerzity Komenského,
Bratislava

Čo znamenala Elena Maróthy-Šoltésová (1855—1939) v slovenskej literatúre, o tom sa napísalo doteraz veľa štúdií, kritických úvah a hodnotení. Veľká žena, príslušníčka malého slovenského národa, prerástla náš národný rámec a stala sa uznávanou osobnosťou aj v cudzine. Stačí spomenúť skutočnosť, že v roku 1930 vyšla v Mníchove pod redakciou Elgy Kernovej zaujímavá kniha „Führende Frauen Europas“, v ktorej medzi vlastnými životopismi 25 vynikajúcich žien Európy našiel svoje oprávnené miesto i životopis slovenskej spisovateľky Eleny Maróthy-Šoltésovej.

Elena Maróthy-Šoltésová je pedagogickej verejnosti známa ako popredná slovenská spisovateľka a organizátorka ženského hnutia na Slovensku koncom 19. a v prvých dvoch deceniách 20. storočia. Menej je známa, alebo skoro vôbec neznáma ako pedagogická mysliteľka, organizátorka a zakladateľka slovenských dievčenských škôl a priekopníčka česko-slovenskej vzájomnosti.

V našej doterajšej pedagogickej literatúre venovali čiastočne pozornosť pedagogickým myšlienkam Eleny Maróthy-Šoltésovej najmä Vladislav Ružička¹ a Jozef Mátej².

V tejto štúdii venujeme pozornosť po uvedení základných údajov o živote a diele Eleny Maróthy-Šoltésovej a hodnotení jej knihy „Moje deti“ jej pedagogickým názorom, ktoré vyslovila najmä v tomto diele, snahám o založenie slovenskej dievčenskej školy do vzniku Československej republiky r. 1918 a realizácii tejto jej dávnej túžby v novoutvorenej Československej republike. Na koniec zhodnotíme význam Eleny Maróthy-Šoltésovej pre dejiny slovenskej pedagogiky.

ŽIVOT A DIELO ELENY MARÓTHY-ŠOLTÉSOVEJ

Elena Maróthy-Šoltésová sa narodila 6. januára 1855 v Krupine ako dcéra evanjelického farára Daniela Maróthyho, príslušníka štúrovskej generácie. Jej matka bola Karolína Hudecová, dcéra Matiaša Hudeca, správcu skle-

nej huty v Bzovej vo Zvolenskej župe. Za Daniela Maróthyho sa vydala veľmi mladá — 16ročná. Rodičia Eleny sa presťahovali v auguste roku 1855 do Ľuboreči v Novohrade (teraz okres Lučenec). Matka Elenky zomrela veľmi skoro v septembri roku 1855. Daniel Maróthy sa oženil druhýkrát s 18-ročnou Lujzou Bauerovou, dcérou učiteľa z neďalekých Tomášoviec.³

Elena Maróthy-Šoltéssová v diele „Sedemdesiat rokov života“ na svoju výchovu spomína takto: „Moje školovanie bolo také prosté, akého v tie časy dostávalo sa okrem zriedkavých šťastnejších výnimiek akiste všetkým dedinským farárskym a učiteľským dcéram: domáca ľudová škola, ktorá, keď naučila ich čítať, písať v materinskej reči i najpotrebnejšie počty a ako najlepšie doviedla ich do povinných náboženských predmetov, vykonala svoju úlohu. Vzdelanostná požiadavka znalosti cudzích rečí, u nás najmä maďarskej a nemeckej, vtedy u dcér slovenskej inteligencie riešila sa najviac tak, že bývali na jeden rok posielané kvôli maďarčine niekam medzi čírych Maďarov, kvôli nemčine najviac do niektorého mestečka v Spiši, kde obyčajne navštevovali maďarskú, poťažne nemeckú obecnú školu, a po skončení školského roku navrátili sa domov, plynne hovoriac maďarsky alebo nemecky, čím asi bývala ich školská výchova i ukončená. Tak to bolo i so mnou.“⁴ Elenka sa učila rok maďarčinu v Lučenci a potom rok nemčinu vo Veľkej pri Poprade. Po návrate zo škôl sa vzdelávala ďalej sama. „Doma potom popri dosť ťažkej, často i nad silu konanej domácej robote čítaním kníh — i to najviac potajným — aké mi pod ruku prišli, kojila som svoj duševný hlad a rozširovala svoj duševný obzor.“⁵

Učiteľom Eleny Maróthy-Šoltésovej v Ľuboreči bol Csipkay (Čipkaj-Čipka) a jej priateľkami najmä jeho dcéry Tilka a Ada. Do ľudovej školy chodila štyri roky a keď mala desať rokov, rodičia ju poslali do Lučenca do čisto maďarskej kalvínskej ľudovej školy, aby sa naučila maďarčinu. Po niekoľkomesačnej návšteve tejto školy prestúpila do súkromnej nemeckej školy Viedenčanky Žanety Friedlovej. Po letných prázdninách šla do Veľkej pri Poprade, aby sa zdokonalila v nemčine. Po ročnom pobyte sa opäť vrátila do súkromnej nemeckej školy Ž. Friedlovej do Lučenca. Hoci jej učiteľka bola Nemka, veľmi si ju obľúbila a dopisovali si spolu aj po odchode z tejto školy ešte niekoľko rokov.⁶

Aj keď nadaná Elena Maróthy-Šoltéssová chcela ďalej študovať, nemohla, musela ostať doma, pomáhať v domácnosti. Vo voľných chvíľach ukradomky čítala knihy slovenských a ďalších autorov. Obľúbila si najmä básne Sama Chalupku a Andreja Sládkoviča, ktoré vedela recitovať spamäti. Zo svetových spisovateľov rada čítala najmä knihy A. Dumasa a V. Huga. Od mladosti mala osobné a písomné kontakty s významnými slovenskými národovcami, priateľmi a známymi svojho otca. Viackrát sa zúčastnila na povestných majálesoch študentov slovenského gymnázia v Revúcej i na valných zhromaždeniach Matice slovenskej v Martine. Po poslednom zhromaždení v roku 1874 zoznámila sa s Ľudovítom Šoltésom, martinským obchodníkom, a spolu sa zasnúbili. Pre tento vydaj, ktorý sa uskutočnil 12. januára 1875 s mužom starším od nej o 19 rokov, rozhodla sa z „rozumových dôvodov, po vážnych rozhovoroch so svojím otcom ... Isteže, po dievčenskom spôsobe, iné predstavy som mala o oso-

be svojho prípadného budúceho, a ani ku kupeckému stavu nemala som chuti. Hoci život v rodičovskom dome zdal sa mi byť hodne ťažkým, predsa, keď prišlo mi stratiť slobodu, viazať sa k mužovi, za ktorého srdce sa neozvalo, radšej chcela som zostať i ďalej u rodičov — i ďalej dopisovať si o slovenských literárnych veciach s niektorými našimi veršujúcimi študentami.⁴⁷

Po vydaji si zvykala Elena Maróthy-Šoltéssová na nový domov, na manžela i na martinské malomestské prostredie. Po narodení dcéry Eleny r. 1876 a syna Ivana r. 1878 nastali jej nové radosti a starosti. K pracovným povinnostiam okolo domácnosti a obchodu pribudli aj materské povinnosti. V zriedkavo voľnom čase sa venovala literárnej činnosti.⁸

V roku 1881 novovychádzajúce Slovenské pohľady vypísali súbeh, na ktorom sa zúčastnila Elena Maróthy-Šoltéssová beletristickou prácou „Na dedine“ a vyhrala ho. Jej príspevok potom aj uverejnili. O rok neskôr (1882) poslala do Slovenských pohľadov poviedku „Prípravy ku svadbe“. Potom sa odmlčala skoro na desať rokov. Až r. 1891 uverejnila v Slovenských pohľadoch poviedku „V čiernickej škole“ a r. 1894 vydala vlastným nákladom román „Protí prúdu“. V nasledujúcich rokoch uverejňovala kratšiu beletriu v Letopisoch „Živeny“, v „Dennici“ a v „Národných novinách“.

Medzitým po večeroch si zapisovala do zošitov denné príbehy o svojich deťoch Elenke a Ivanovi. „Pri tom vytrvalom zapisovaní, ku ktorému neodolateľne pokúšala ma roztomilosť a originalita detí a ňou vyvolávaný živý záujem o ten čudasný, pred mojimi očami sa dejúci vývin ich dušičiek, pôvodne u mňa nebolo iného cieľa, ako zachovať to pre samé deti, prípadne ako rodinnú pamiatku i pre ich deti. Ale súdené bolo inak. S našimi deťmi ukončil sa náš rod; predčasne odišli tam, odkiaľ niet návratu, ostali tu iba moje zápisky o nich, mne na žiaľ i na potechu. Výťažky z nich uverejnila som po smrti oboch detí (úryvok o Elenkinej chorobe a smrti ešte roku 1885 v Almanachu „Živeny“, ale po smrti Ivanovej, i ten kratšie spracovaný, pojala som do celku) v časopise „Živena“, ktorý redigovala som za jedenásť rokov a za ten čas uverejňovala som svoje rozličné drobné práce. Zápisky o mojich oboch deťoch posledne vyšli knižne vo dvoch zväzkoch v rade mojich zobraňovaných spisov, ktorý rad, pravda, bude hodne krátky. Určené pre rodinu, zanechávam ich pre národ.“⁴⁹ (Podč. J.M.)

Pri príležitosti svojich sedemdesiatin uverejňovala Elena Maróthy-Šoltéssová v roku 1925 v Slovenských pohľadoch (roč. 41) na pokračovanie svoju autobiografiu „Sedemdesiat rokov života“, ktorá je vzácnym príspevkom k dôvernému poznaniu jej života a diela, ako i k poznaniu doby, v ktorej žila, hospodárskych, sociálnych, politických a kultúrnych pomerov Slovenska v druhej polovici 19. a v prvých dvoch desaťročiach 20. storočia.

Elena Maróthy-Šoltéssová zomrela 11. februára 1939 v Martine vo veku 84 rokov.¹⁰

HODNOTENIE KNIHY ELENY MARÓTHY-ŠOLTÉSOVEJ „MOJE DETI“

Po uvedení základných údajov o živote a diele Eleny Maróthy-Šoltéssovej zoznámime sa bližšie s hodnotením jej knihy „Moje deti“ od vtedajšej kritiky,

ako aj od neskorších bádateľov, literárnych kritikov i pedagógov. Robíme to preto, aby sme ukázali čitateľovi, v čom videli títo kritici hodnotu tohto diela, takého významného pre slovenskú pedagogiku z konca 19. a začiatku 20. storočia.

Popredný slovenský literárny kritik Štefan Krčméry v recenzii Zobraňných spisov Eleny Maróthy-Šoltésovej, zv. III., Moje deti, okrem iného napísal: „Tézu o možnosti premeniť dušu dieťaťa výchovou, premohla pedagogia úplne len v novších časoch, pedagogický výsledok knihy pani Šoltésovej je s tým zhodný. Pre vychovávateľa stavia dnes pedagogia miesto utopických cieľov nové úlohy: otvárať duchom malých bytostí bránky do empirického bytia, strážiť ich a napomáhajúc im bdieť nad nimi. Túto úlohu, ktorú prvý naznačil bol veľký učiteľ Komenský, pani Šoltésová pochopila celým srdcom a vyplnila po hranice ľudskej možnosti ...

Kniha tak ľudsky blízka a jednak sotva nájdeme jej rovne i v ďalekých literatúrach ...“¹¹

Ten istý autor v ďalšej recenzii o štvrtom zväzku Zobraňných spisov Eleny Maróthy-Šoltésovej o knihe „Moje deti“ napísal okrem iného tieto myšlienky: „Jedna z najvzácnejších slovenských materí a z najhlbších slovenských duší priadla tie vlákna. V tragickom sklone svojom je kniha táto z najboľavejších, aké sme kedy čítali; mohutnosťou a opravdivosťou ľudského bóľu podmaňuje neodolateľne, láme kôru srdca.

Čo matka-spisovateľka z diela svojho vyniesla ako skúsenosť života celého, je perla rýdza ...“¹²

L. N. Zvěřina hodnotil Šoltésovej „Moje deti“ z troch hľadísk: 1. pedagogického, resp. pedagogickopsychologického, 2. filozofického a 3. beletristického. Pri rozvážaní prvého hľadiska napísal: „... musí nás naplňovať opravdivým podivom, že kniha ... má taký ujasnený pomer k dieťaťu a jeho výchove, ako málokterá v tejto dobe. V našej literatúre aspoň druhej jej niet. Všetky základné výsledky, ku ktorým sa prepracovala moderná pedopsychológia, sú tu vedúcimi princípmi a tvoria chrbtovú kosť celému dielu. Sú to predovšetkým: úcta k detstvu, pochopenie jeho osobitého života a vhlbenie sa do zákonov jemu vlastných ...“¹³

Pri hodnotení tohto diela z filozofického hľadiska o ňom napísal: „Stavia problém rodičovského poslania v celej jeho kráse a ad oculos: dobre vychovávať deti, správne rozhľadu ich priučiť, k životu pripraviť a proti jeho neresťam ich otužiť. Silu k tejto zodpovednej úlohe možno čerpať vždy len z nevýstižnej materinskej lásky ...“¹⁴

Pozoruhodná je kritika tejto Šoltésovej knihy z beletristického hľadiska, čo L. N. Zvěřina príliehavo vystihol v týchto myšlienkach: „... pamäti E. M. Šoltésovej sú rozkošnou a umelecky hodnotnou knihou čistého detstva ... Málokterá kniha našej literatúry spojila v sebe dovedna pri tom organicky toľko výchovného a krásneho, poučného a humorného, ako kniha týchto zápisiek ... predovšetkým pre svoj krásny a umelecký výraz, zákonný a organický, je táto kniha Eleny Maróthy-Šoltésovej, písaná krásnou slovenčinou, umeleckým činom v plnom toho slova z mysle. (Podč. L.N.Z.) Je to kniha, ktorú písalo čisté srdce veľkej ženy.“¹⁵

Našu pozornosť si zaslúžia hodnotenia od povolaných znalcov knihy Eleny Maróthy-Šoltésovej „Moje deti“ niektorých významných českých a slovenských pedagógov.

Josef Hendrich v hesle „Šoltésová (Maróthy-Š.) Elena“ o knihe „Moje deti“ napísal: „... Jsou to matčiny zápisky o jejich dvou dětech, Helence a Ivanovi, z nichž Helenka zemřela v dětství, Ivan v dospělosti... Není to psychologický rozbor po dnešním způsobu, nýbrž velmi živé obrázky dětí; přihlíží se zejména k jejich povaze, částečně i k jednotlivým složkám duševního života. Přes deníkovou formu jest líčení tak živé, že upoutá stálou pozornost. Tragický osud obou dětí činí z líčení jejich života zároveň tragédií srdce mateřského. Pro srdečnost bývá toto dílo srovnáváno s Babičkou Bož. Němcové; nemá však románových přídavek. Partie o Ivanových studiích jsou zároveň dokumentem pro poznání, jak studovali Slovinci za maďarského režimu. Jak svým datem, tak svou dokonalostí má deník Š-é významné místo mezi deníky o dětském životě...“¹⁶

Juraj Čečetka o tejto knihe Šoltésovej podal toto hodnotenie: „... dielo „Moje deti“ (knižne vyšlo r. 1923 a 1924) je v našej literatúre jedinečným deníkom matky o živote a výchove detí, významné z hľadiska psychologického i pedagogického. Máme tu prirodzený a bezprostredný obraz vývinu dvoch detí, bez učeného skresľovania podané detské epizódy, hry, túžby, ideále, detské vzťahy k rodičom i cudzím, k neživým i živým veciam, k príhodám, k problémom života tak, ako sa toto všetko prejavovalo a rozvíjalo v súvislosti so životom a osobami v ich prostredí. Práve aj táto životná úplnosť vysoko vynáša hodnotu tohto diela nad laboratórne štúdiá, záznamy psychologické o deťoch.“¹⁷

Vladislav Ružička vo svojej štúdii Pedagogické prvky v knihe Eleny Maróthy-Šoltésovej „Moje deti“ napísal, že Šoltésová „nakreslila nám v knihe Moje deti obraz duševného a mravného vývoja slovenského dieťaťa z prostredia starej dedinskej inteligencie, venujúc celkom osobitne záujem vývoju reči slovenského dieťaťa... Šoltésová nepoznala svetovú pedagogickú spisbu, nepoznala psychológiu všeobecnú ani psychológiu dieťaťa osobitne. Nepoznala lingvistiku, vývoj ľudskej reči ani literatúru o vývoji detskej reči. Moje deti sú naozaj iba „drobné obrázky z matkinho denníka... V týchto drobných obrázkoch sa nám neprihovára vedec, ale matka, ktorá materskou intuíciou, materským inštinktom, pritom spisovateľským umením zachytáva drobné, na pohľad bezvýznamné otázky z každodenného života svojich dvoch detí. Šoltésová vo svojej skromnosti vedomá, že tu ide len o jej rodinné súkromie, neosobuje si nijaké nároky na vedeckosť svojho diela, priam sa bráni, aby jej kniha bola zaraďovaná medzi vychovávateľskú literatúru. Pôvodne si písala denník len pre seba a pre svoj najintímnejší rodinný kruh...“

Šoltésová sa neobracia k učencom ani k vedátorom, ale prihovára sa zasa len k srdcu matiek a všetkých priateľov mládeže v nádeji, že jej riadky prispedia k hlbšiemu pochopeniu detskej duše...“¹⁸

Ružička zdôrazňuje význam tejto knihy Šoltésovej pre pedagogiku najmä preto, „že sa v nej po prvý raz zachytáva vývoj reči, tvorba a zásoba slov slo-

venského dieťaťa. V cudzej literatúre nachádzame o tejto téme veľa základných poznatkov. Rus Nečajev, Poliak Sikorski, Nemka Bühlerová, Čech Čáda a mnohí ďalší sú toho dokladom. Jazykový vývoj slovenského dieťaťa nebol doteraz vôbec povšimnutý, tým menej spracovaný. V tomto smere Šoltéssová doslovne kliesni prvú cestu a dotýka sa otázky u nás doteraz neriešenej.¹⁹

Dagmar Čapková o knihe Eleny Maróthy-Šoltésovej „Moje deti“ napísala: „Psychologicky pronikavé, s citovým bohatstvom zachycuje vývoj svých dvoch detí v jejich detsťví i dospievání, v přirozeném prostředí, v projevech denního života, v jejich zájmech a vztazích k lidem, věcem a životním jevům. Š. podává individuální i typické projevy dítěte v jeho vývoji. Jak z hlediska časového zařazení (začátek r. 1879), tak volbou tématu i způsobem zpracování je toto dílo průkopnické v naší i světové literatuře.“²⁰

Pavel Mazák z literárneho hľadiska takto charakterizoval Šoltésovej dielo *Moje deti*: „Dielo ako celok je tak osobnou výpoveďou i spoveďou, psychologickým sebaujedením. Osobné však dokázala Šoltéssová v *Mojich deťoch* pretvoriť na všeobecný prípad ľudskej existencie. Informácie o deťoch majú charakter ich portrétov. Tým sa pri tomto diele vytvorili podmienky pre posun jeho žánrovej klasifikácie od publicistiky k beletrii. S prihliadnutím na „epický“ rozsah *Mojich detí* možno toto dielo označiť ako román, no svojím charakterom dosť výrazne sa odlišujúci od estetických noriem vtedajšieho súčasného románu.“²¹

Hoci z uvedených hodnotení vyplýva subjektívny prístup rozličných autorov a každý ho vyjadruje svojším spôsobom, môžeme tieto výroky celkove označiť za pozitívne. Poukazujú predovšetkým na to, čo je nové v Šoltésovej knihe *Moje deti* z pedagogického a psychologického hľadiska, hoci nejde o autora profesionálne, odborne vzdelaného v týchto významných vedách, skúmajúcich zákonitosti duševného vývinu dieťaťa a jeho výchovy. Aj my sa stotožňujeme s týmito hodnoteniami a zdôrazňujeme originalitu Šoltésovej diela *Moje deti* nielen pre dejiny slovenskej literatúry, ale aj pre históriu slovenskej pedagogiky. Elena Maróthy-Šoltéssová je teda prvou slovenskou spisovateľkou, ale aj významnou pedagogickou a psychologickou mysliteľkou, ktorú zaujali otázky výchovy detí a človeka vôbec.

PEDAGOGICKÉ NÁZORY ELENY MARÓTHY-ŠOLTÉSOVEJ A JEJ ZÁSLUHY O ZALOŽENIE SLOVENSKÝCH DIEVČENSKÝCH ŠKÔL

Pedagogické a psychologické názory Eleny Maróthy-Šoltésovej poznáme najlepšie predovšetkým z jej knihy *Moje deti*. Aj keď Šoltéssová nemala systematické školské pedagogické a psychologické vzdelanie, samovzdelávaním získala určité vedomosti z pedagogiky a psychológie. Hoci v autobiografii Eleny Maróthy-Šoltésovej a ani v literatúre o nej nenachádzame zmienky, ktorých pedagógov a ich názory poznala z vlastného čítania, vyslovujeme hypotézu, že pravdepodobne poznala pedagogické myšlienky J. A. Komenského, najmä z *Informatória školy materskej*, a J. J. Rousseaua o prirodzenej a voľnej výchove či priamo z jeho diela *Emil alebo o výchove*, alebo sprostredkované, z čítania kníh, či z počutia od vzdelaných ľudí, s ktorými sa stretávala. Najviac

však vychádzala z vlastnej empirie a z každodenného starostlivého pozorovania svojich detí: dcéry Eleny a syna Ivana. Sústredene sledovala ich telesný i duševný vývin a študovala jeho individuálne osobitosti. Uvedomovala si, že hoci sú to vlastní súrodenci, deti tých istých rodičov, a vyrastajú v tom istom rodinnom prostredí, dostávajú rovnakú výchovu, predsa sú od útleho detstva medzi nimi fyzické a psychické rozdiely. Mnoho rozmýšľala, uvažovala, sama sebe kladla otázky, odkiaľ pramenia tieto odlišnosti, v čom spočívajú ich príčiny. Na tieto otázky nenašla uspokojivú odpoveď. Na koniec to pripisovala rozdielnosti ich pohľavia, psychofyzického založenia a ich pováh.

Elena Maróthy-Šoltéssová si položila otázku, čo je cieľom výchovy. Pravda, vychádzala z buržoázneho chápania cieľa výchovy: vychovať človeka! V tejto súvislosti do svojich zápiskov napísala tieto myšlienky: „Veľká váha je v úlohe vychovať z dieťaťa človeka. Ja často ju cítim ako ťarchu, pre tú nedohľadnú zodpovednosť. Vo všeobecnosti sme ľudia, i ktorí sa medzi vzdelaných počítujeme, nepripravení vychovávať deti, ako by bolo treba. Len habkáme, ako kto vie a uhádne...“²² Sama priznáva, že často nevie, ako sa má v určitých situáciách správať voči svojim deťom. „A moje deti sú zdarné a nadané, dobrý „materiál“ pre výchovu — a jednako zdá sa mi ona ťažkou, často nedostижnou. Spolu však cítim vždy a neodbytné, že výchova mojich detí mi je nateraz najprednejšou, najdôležitejšou úlohou, ktorej musia ustupovať iné moje náklonnosti i oprávnené osobné žiadosti. Ťažká to povinnosť, spod ktorej hľadá ukľaznúť nejedna matka — ale na šťastie prinášajúca so sebou jasnú pomocnicu: silnú, svätú lásku, dobrovoľne viažúcu sa k povinnosti. Jedine tá pomáha matkám vo večitom sebazapieraní... Udržať si dôveru detí... iste v tom je hlavné umenie zdarnej výchovy...“²³

Ako každá matka, aj Šoltéssová pokládala svoje deti za najkrajšie, najmuďrejšie a najlepšie. Videla sa v nich, venovala sa im, obetovala sa pre ne, milovala ich čistou láskou, ako to dokáže len pravá, ľúbici mater.

Už jej prvé záznamy z matkinho deníka z 28. septembra 1879 o dcére Elenke svedčia o bezhraničnej láske matky k svojmu milovanému dieťaťu: „Dnes má naša Elenka tri roky a je už veľmi múdre dievčatko, že mi je často na počudovanie, ako rastie jej detský rozumček.“²⁴ Malá Elenka robila veľké pokroky vo vývine reči, pamäti a fantázie. Šoltéssová píše pri tomto zázname, že jej dcérka sa rýchlo naučila text spievaniek, ktorý počula od otca, ale prispôsobila si ho svojim rečovým možnostiam. „Ľudia sa podivovali, keď počuli prespevovanie tej drobnej speváčky jej slabým, ale detsky milým hlasom — a i nám samým zdala sa zavše akýmsi zázračným dieťaťom...“²⁵

Šoltéssová v tejto knihe venuje pozornosť aj detským hrám. Jej dcérka mala rada najmä obrázkové knižky, s ktorými sa zabávala a hravým spôsobom sa učila poznávať písmenká abecedy a počítať. Nenásilne, nenápadne, hravo sa učila rozlišovať pojmy „jeden“, „dva“, „moc“ (veľa).²⁶ Elena Maróthy-Šoltéssová uvádza ako obľúbené detské hry schovávanku (skrývačku) a hru s loptou.²⁷ Jej deti ich mali veľmi radi.

Slovenská spisovateľka a pedagogická mysliteľka upozorňuje i na nestálosť detských citov. Píše, že keď sa jej deti povadia, na hnev rýchlo zabudnú a opäť sa priatelia.²⁸

Všimla si aj to, ako sa vyvíja pozornosť detí, ich pamäť, ako si osvojujú základy slušného správania sa, ako sa stávajú slušnými, vedia poprosiť a poďakovať sa.²⁹

Neraz sa zamýšľala nad ťažkosťami, ktoré prichádzajú s výchovou detí, pridŕžajúc sa ľudovej múdrosti: „Malé deti — malé starosti, veľké deti — veľké starosti.“ Vyslovila to výstižne týmito slovami: „Všetky matky sa ponosujú na ťažkosti s výchovou detí spojené — i kým sú deti malé, i ešte viac, keď sú veľké.“³⁰ Často sa obávala, či jej deti budú podarené, dobre vychované, či ich vychová do dospelosti. Mala akúsi zlú predtuchu, či jej deti nezomrú, alebo či ona nezomrie prv, ako ich vychová. „Sirotám býva zle na svete, a zasa dieťa stratiť musí byť pre rodičia niečo neopísateľne hrozného.“³¹

Šoltésová vo svojich zápiskoch o dcére Elene a synovi Ivanovi venuje veľkú pozornosť vývinu ich reči. Všima si, ako sa ich reč rýchlo mení, vyvíja k dokonalejšej podobe.³²

Správne postrehla, že aj malé deti majú svoje záujmy, intenzívne prežívajú city: radosť, veselosť, žiaľ a majú prirodzenú detskú milotu. Deti majú však aj svoje chyby. Šoltésová si myslela, že ich zdedili po rodičoch, prarodičoch, že prechádzajú z pokolenia na pokolenie. Kým sú deti malé, rastú aj ich chyby. Vychádza z vlastného pozorovania svojich detí. „Vidím, že všetci rodičia chceli by mať bezchybné deti, i krešú ich podľa toho pravým i nepravým spôsobom v dobrej snahe — ale do bezchybnosti neokrešú ich nikdy, ani jedni.“³³ Otvorene priznáva chyby svojich detí.

Elena Maróthy-Šoltésová vyslovila aj niektoré názory na mravnú výchovu, ktoré sú totožné s názormi vtedajšej buržoáznej pedagogiky. Výchovu detí si nevedela predstaviť bez trestov. „Bez trestania, len láskou a rozumným slovom ich vychovať — čo by bolo asi podľa rodičovského srdca — je nemožné. Aspoň máloktoré deti sa dajú bez pomoci trestu dobre vychovať.“³⁴ Tieto myšlienky opakuje častejšie, že deti sa nedajú vychovávať bez trestov.

Šoltésová vo svojich zápiskoch z februára roku 1881 napísala: „Ťažká vec je deti vychovávať.“³⁵ (Podč. J.M.) S názorom, že výchova je ťažká a zodpovedná práca, v knihe *Moje deti* stretávame sa častejšie.

Šoltésová uvažovala aj o tom, ako trpia deti v neusporiadaných rodinách, kde nie je súlad, ale hádky a hnev. Položila si otázku: „... ako asi trpí cit útlych detí pri zvadách a hnevliвых výstupoch nesvorných rodičov, ako sa im detská radosť zatemní a čistá myseľ pokalí.“³⁶

Zamýšľala sa aj nad poslaním vychovávateľa. Podľa nej „výtečný vychovávateľ je už ten, kto so zdarom kliesni zlé a k rozvoju privádza dobré vlohy, vo väčšej-menšej miere vrodené každému dieťaťu. Veď je to veľká a krásna úloha i pre majstra-vychovávateľa.“³⁷

Z uvedených myšlienok Eleny Maróthy-Šoltésovej o výchove detí, ktoré napísala v knihe *Moje deti*, vidíme, že ju veľmi zaujímali otázky výchovy nielen vlastných detí, ale výchovy vôbec. Vážne rozmyšľala o tých problémoch výchovy, s ktorými sa stretávali rodičia v rodinách podobnej spoločenskej príslušnosti tej doby, pokrokovej slovenskej buržoáznej inteligencie. Vo svojich zápiskoch zaznamenávala nielen skutočný, momentálny stav úrovne duševného života svojich detí a ich telesnej vyspelosti. Cenné sú v nich aj všeobecné

úvahy o cieľi, možnostiach, hraniciach, obsahu, metódach, formách a prostriedkoch výchovy. Práve tieto reflexie sú originálne, svojrázne a svedčia o vysokej prirodzenej inteligencii a pedagogickom talente autorky.

SNAHY ELENY MARÓTHY-ŠOLTÉSOVEJ O ZALOŽENIE SLOVENSKEJ DIEVČENSKEJ ŠKOLY

V ďalšej časti našej štúdie venujeme pozornosť snahám Eleny Maróthy-Šoltésovej o založenie slovenskej dievčenskej školy do roku 1918 a realizácii tejto jej túžby v novoutvorenej Československej republike, vznik ktorej privítala s nadšením a veľkými nádejami.

Šoltésová už za mladi vážne rozmyšľala o tom, ako zlepšiť výchovu a vzdelávanie slovenských dievčat. Vo svojich spomienkach uvádza, ako slovenské dievčatá pociťovali potrebu vyššieho vzdelania, keď nemali vlastných škôl, v ktorých by ho mohli získať. „Táto túžba po vzdelaní nemala nijakého proti tradičným mužským nadprávam nameraného výbojného rázu. Vtedy pod doliehavšou na nás, najmä na školstvo s celým náporom sa oborivšou maďarizáciou najprvším, srdcu najbližším ideálom Sloveniek bola slovenská škola pre vlastné dcéry, ktorá by ich prevzala zo školy ľudovej a poskytla im ďalšie potrebné náuky vo vlastnej materinskej reči, pritom, pravda, podľa potreby i znalosť rečí cudzích. Také teda školy zriaďovať a vydržiavať bolo hlavným cieľom Živeny.“³⁸

Prvá takáto škola mala sa založiť v Martine roku 1874 za pomoci profesorov tamojšieho slovenského ev. a. v. gymnázia pod vedením vhodnej učiteľky. Slovenské matky sa tešili, že budú mať vhodnú školu pre výchovu a vzdelávanie svojich dcér, že tieto nebudú musieť chodiť do maďarských škôl. Ale ich nádeje stroskotali ešte prv, ako Živena (slovenský ženský spolok, založený r. 1869) mohla zozbierať potrebné peniaze. Maďarská vládnúca trieda bezohľadne, násilne a protizákonne zrušila v rokoch 1874–1875 tri slovenské gymnáziá a r. 1875 zavrela i Maticu slovenskú. Tak bolo i po sľubných nádejach zriadiť slovenskú dievčenskú školu.

Avšak táto myšlienka neopustila Šoltésovú ani v nasledujúcich rokoch. Živena pod jej vedením (Šoltésová bola jej predsedníčkou v rokoch 1894–1927) žiadala opäť povolenie založiť slovenskú gazdinskú (hospodyňskú) školu. Maďarská vláda roku 1899 túto žiadosť definitívne zamietla.

Prv si Elena Maróthy-Šoltésová myslela, že maďarská vláda túto školu predsa len povolí. No sklamala sa! Aká mala byť žiadaná škola, dozvedáme sa od samotnej Šoltésovej, ktorá o tom napísala: „... Škola Živeny, samo sebou sa rozumie, bola by slovenská — a toto nesmelo byť. U nás vo verejnej škole nesmie sa slovensky vyučovať, ani len vareniu, pečeniu, záhradníčeniu atď. ..., ako nám týmto dali uhádnuť. Ale toto je zrejmá nespravodlivosť, týkajúca sa priamo nás, slovenských žien, a jestli my, čo len v najmenšej miere známe svoje povinnosti, budeme jej vedieť čeliť. Ako? Tak, že následkom toho bezcitného odopretia nám i najskromnejšej školy, každá slovenská žena dvojnásobne sa bude usilovať vo svojej domácnosti nahrádzať to, čo nesmie nám škola poskytnúť: že každá všemožne bude pestovať lásku

a chrániť vernosť k svojeti. (Podč. E.M.Š.) Ako sa báli ducha našej školy, a preto nám ju nepovolili, rozvíjajme toho ducha v našich domácnostiach, aby zosilnel v prirodzenú moc. Toto je najviac na nás ženách. Tým väčšia zásluha a väčšia česť, keď my, Slovenky, i bez svojských škôl budeme vedieť byť pravými, neohrozenými Slovenkami, znajúcimi a plniacimi svoje povinnosti v každom smere. To bude i najplatnejšia odpoveď na všetky kriklavé a tiché krivdy...³⁹

Podobne ako významným predstaviteľom slovenského národného hnutia z poslednej štvrtiny 19. storočia a začiatku nášho storočia nepodarilo sa pre fanatický odpor maďarských vládnych tried Uhorska založiť si opäť aspoň jedno slovenské gymnázium,⁴⁰ tak ani popredným predstaviteľkám slovenského ženského hnutia, na čele s Elenou Maróthy-Šoltésovou, nepodaril sa ich ušľachtilý úmysel: založiť si slovenskú dievčenskú školu.

Elena Maróthy-Šoltésová ťažko niesla toto neľudské počínanie peštianskych vládcov a trpezlivo čakala na priaznivejšie časy, v ktorých sa dá realizovať táto veľká myšlienka. Tieto lepšie časy prišli po vzniku buržoáznej Československej republiky v roku 1918. Vtedy si zhlboka „vydýchla s pocitom vrelej vďaky tým, ktorí nám v svetovej vojne vydobyli slobodu a s ňou i možnosť svojskej osvety.“⁴¹

V novom štáte Čechov a Slovákov, ktorý Šoltésová privítala s radosťou a veľkými nádejami, nastali pre ňu nové starosti so založením slovenskej dievčenskej školy. Na Slovensku nebol vzor, podľa ktorého by sa mala táto škola budovať. Šoltésová sa obrátila preto s dôverou na svoju priateľku z dávnejších čias Antoniu Gebauerovú,⁴² vynikajúcu českú učiteľku a veľkú priateľku Slovákov, aby jej poradila, čo má robiť. V liste, ktorý jej písala z Martina 21. novembra 1918, okrem iného stálo: „... prosím Vás, aby ste pre nás Slovenky, stojace pred novými, vážnymi úlohami, vyprostredkovali od niekoho odborne k tomu povolaného nejaký na dobré, rozvoja schopné základy postavený plán pre zakladanie dievčenských škôl u nás, ktorý by musel brať i potrebný ohľad na naše celkom počiatkové pomery. Brnenská Vesna je mne dávno ideálom zdarnej, na široko rozvitej, na všetko pamätajúcej osnovy ženských škôl, tak niečo podobného, len v počiatkovom zostavení, tanie mi na mysli a žiadalo by sa mi i u nás. Vy znáte osobnosti tam účinkujúce, — ja nie.

Toľkoto Vás prosím na teraz, pozdejšie iste nájdete sa i ďalšie potreby. Našu sl. Elenu Sollárikovú⁴³ požiadať som, aby, znajúc naše pomery, vypracovala dôkladný plán, celistvú osnovu pre gazdinské (hospodyňské) školy u nás, ktoré by medzi našim zaostalým ľudom mali mať veľkú úlohu. Ovšem i gazdinské školy vyššej kategórie sú nám potrebné...“⁴⁴

Antonie Gebauerová sprostredkovala pomoc zo strany brnenského spolku Vesna. Živena požiadala potom tento sesterský spolok, aby jej pomohol pri realizácii školskej myšlienky. Vesna jej poskytla pomoc v osobe riaditeľa svojich škôl Františka Mareša.⁴⁵

Živena sa mala starať podľa svojich stanov z februára roku 1919 o dobrú výchovu mládeže zakladaním dievčenských škôl. Vzala si vzor zo škôl Vesny, ktoré vychovávali nový typ ženy, intelektuálne a citovo vzdelanej, nezanedbávajúcej teoretické a praktické vedomosti potrebné pre život. „Živena chcela

svojimi školami vychovávať slovenskú ženu tak, aby v rodinnom živote mohla sa uplatniť aj ako vzdelaná žena—družka, matka, ktorá samostatne myslí a správne podľa vlastného rozumu posudzuje, ale i ako praktická gazdiná, ktorá bez ťažkostí vedie svoju domácnosť. Jestli však nedostane sa jej možnosti žiť vo vlastnej rodine, aby si vedela prostriedky k živobytíu i sama zado- vážiť a stať sa platným členom ľudskej spoločnosti. . .“⁴⁶ Živena chcela posta- viť svoje školy na buržoáznodemokratických základoch. Snažila sa ich urobiť prístupnými všetkým vrstvám spoločnosti. Starala sa nielen o vzdelávanie a výchovu dorastajúcich dievčat, ale i o vzdelávanie dospelých žien. Svoju po- zornosť obrátila i k továrenským robotníckam a slúžkam. Zriaďovala pre ne večerné kurzy šitia, varenia, vychovávateľstva a zdravotníctva.

Živena pod vedením Eleny Maróthy-Šoltésovej venovala na školské ciele nielen svoje mravné sily a prácu, ale i peniaze. Keď jej nestačili finančné pro- striedky, požiadala o pomoc Ministerstvo školstva a národnej osvety v Prahe, ktoré školám udelilo najprv subvenciu a potom prevzalo učiteľstvo do štát- nych služieb. Živena sa starala ďalej o zakladanie odborných dievčenských škôl na celom Slovensku.

Živenine školy začali svoju činnosť v Martine v školskom roku 1919/1920. Prvý školský rok sa začal v nich slávnostne dňa 18. septembra 1919. Úvodnú reč predniesla Elena Maróthy-Šoltésová, predsedníčka Živeny. Okrem nej prehovorili na slávnosti ešte František Mareš, dr. Jaroslav Vlček, ministerský radca, Elza Vančová, tajomníčka Živeny, Mária Štechová, riaditeľka Vyššej školy pre ženské povolania, G. Beranová, riaditeľka gazdinskej školy a Štefan Krčméry, tajomník Matice slovenskej.⁴⁷

V školskom roku 1919/1920 vznikli dve školy Živeny: polročná gazdinská škola a trojročná vyššia škola pre ženské povolania hospodársko-administra- tívne. Gazdinská škola umožňovala praktické rodinné vzdelanie všetkým žiač- kam v čo najkratšej dobe. Vyššia škola pre ženské povolania spojila s rodin- nou výchovou i sociálnu výchovu a pripravovala žiačky pre povolanie sociál- neho charakteru. V januári 1920 pripojila sa k týmto školám dvojročná štátna dievčenská učňovská škola priemyselná a v druhom polroku tohto školského roku zriadili sa pri gazdinskej škole dva trojmesačné kurzy varenia pre robot- níčky.⁴⁸

Na pracovnej schôdzke Živeny dňa 2. februára 1920 v Martine vyslovila dr. Alica Masaryková želanie, aby sa založila na Slovensku škola pre sociálno- zdravotnú starostlivosť. Zo želania sa stala onedlho skutočnosť a v Martine vznikol Ústav Milana Rastislava Štefánika. K jeho vybudovaniu sa pristúpilo za vydatnej finančnej pomoci americkej Slovenskej ligy, Československého Červeného kríža a československého štátu. Dňa 9. augusta 1922 položili zá- kladný kameň a o štyri roky neskôr — 29. augusta 1926 — za prítomnosti pre- zidenta Československej republiky dr. T. G. Masaryka, jeho dcéry dr. Alice Masarykovej a ďalších významných hostov slávnostne otvorili Ústav M. R. Štefánika.⁴⁹

Elena Maróthy-Šoltésová o poslaní tohto ústavu okrem iného napísala: „ . . výchova slovenských učiteliek pre naše rodinné a kuchárske školy bola vzatá už do prvotného jeho programu, ale on tiež má nám vychovávať učiteľky na

robotné školy pre sedliacke a robotnícke dcéry (podč. E.M.Š. — pozn. J.M.), aké školy Živena už dávno má v pláne, len uskutočniť ich ešte nemala možnosti...“⁵⁰

Aby školy v tomto ústave boli verejné, ich zriadenia sa ujala Považská župa. Tento ústav tvorili: 1. dvojročná škola pre vzdelanie učiteliek gazdinského odboru v odborných školách pre ženské povolania a 2. dvojročná škola pre sociálno-zdravotnú starostlivosť. Vyučovanie v týchto školách sa začalo v škol. roku 1925/1926.⁵¹

V dvojročnej škole pre vzdelanie učiteliek gazdinského odboru v odborných školách pre ženské povolania štúdium sa končilo maturitou. Keď bolo na Slovensku dosť odborných učiteliek gazdinského odboru, v Ústave M. R. Štefánika sa otvoril v rokoch 1929—1931 ústav pre vzdelanie učiteliek šitia šiat, v ktorom sa končilo štúdium maturitnou skúškou. V roku 1930 bol v tomto ústave päťmesačný kurz pre domáce, sociálne a zdravotné vzdelanie dievčat a žien. Začiatkom škol. roku 1933/1934 otvorila sa v Ústave M. R. Štefánika dvojročná ošetrovateľská škola, v ktorej sa končilo štúdium diplomovou skúškou. Vznik tejto školy vyvolala potreba odborne vzdelaných ošetrovateľiek pre práce v nemocniciach a sociálno-zdravotnej službe.

Všetky žiačky škôl Ústavu M. R. Štefánika bývali v internáte spojenom so školami, lebo výchova v ňom bola súčasťou celej výchovy ich osobnosti.

Tento ústav od škol. roku 1927/1928 usporiadal ľudové kurzy pre ženy na Slovensku. Jeho absolventky pracovali na dedinách a každý mesiac menili pobyt. V nepriaznivom zimnom počasí pracovali v obciach vzdialených 20 až 30 kilometrov od železničnej stanice. V týchto ľudových kurzoch učili sa dedinské dievčatá a ženy, ako treba zužitkovať domáce výrobky, ako zvýšiť pestovanie zeleniny, ovocia a iných užitočných plodín, ako racionálne a lacno variť, ako zostaviť strihy, podľa nich šiť jednoduché domáce šaty. Učiteľky s učastníčkami týchto kurzov preberali pre život najpotrebnejšie časti zo zdravotnej, starostlivosti o dieťa, občianskej náuky, náuky o potravinách, upozorňovali na zhubné, degeneračné vplyvy alkoholizmu, následky zlej opateru detí a zdôrazňovali význam čistej a usporiadanej domácnosti.

Do konca škol. roku 1934/1935 absolvovalo ústav pre vzdelanie učiteliek gazdinského odboru v odborných školách pre ženské povolania spolu 73 odborných učiteliek, dvojročnú školu pre sociálno-zdravotnú starostlivosť 130 sociálno-zdravotných pracovníčiek a ošetrovateľskú školu absolvovalo 24 diplomovaných ošetrovateľiek. Do tohto obdobia sa uskutočnilo v 881 obciach na Slovensku 1 232 ľudových kurzov pre ženy a navštevovalo ich 20 533 dedinských dievčat a žien.⁵²

Ústav M. R. Štefánika v Martine, ktorý vznikol zásluhou Eleny Maróthy-Šoltésovej a ďalších podporovateľov a mecenášov výchovy a vzdelávania slovenských dievčat, zanikol po oslobodení našej vlasti roku 1945. V čase svojej existencie, aj keď bol budovaný na buržoáznom základe, zohral v podmienkach Slovenska, ktoré nemalo za Rakúsko-Uhorska slovenské dievčenské školy, relatívne pokrokovú úlohu. V jeho školách sa vychovávali dievčatá pre potreby hmotného a duchovného povznesenia slovenského, vtedy biedneho, chudobného, zaostaleho a všestranne vykorisťovaného ľudu.

V tejto časti našej štúdie sme upozornili na niektoré stránky pôsobenia Eleny Maróthy-Šoltésovej ako významnej a doteraz ešte stále patrične nedocenennej slovenskej pedagogickej mysliteľky, ktorá od svojej mladosti až do pokročilej staroby mala veľký záujem o otázky výchovy a vzdelávania slovenských dievčat a žien. Všetky úspechy, ktoré sa dosiahli na tomto úseku po vzniku Československej republiky až do konca Šoltésovej života, sú tesne spojené s jej menom. Súčasne vydávajú dobré vysvedčenie o jej plodnej spolupráci s významnými českými dejateľmi, najmä pedagogickými pracovníkmi. Eleny Maróthy-Šoltésovú považujeme aj za významnú predstaviteľku myšlienky česko-slovenskej spolupráce a vzájomnosti pred vznikom buržoáznej Československej republiky a počas jej existencie.

VÝZNAM ELENY MARÓTHY-ŠOLTÉSOVEJ PRE DEJINY SLOVENSKEJ PEDAGOGIKY

Z toho, čo sme napísali v našej štúdii, vyplýva, že slovenská spisovateľka Elena Maróthy-Šoltésová, hoci nebola profesionálna pedagogička a nemala systematické školské pedagogické a psychologické vzdelanie, mala veľký zmysel a záujem o otázky výchovy, čoho najpresvedčivejším dôkazom je jej dielo *Moje deti*, v ktorom majstrovsky vylíčila telesný a duševný vývin svojich dvoch detí: dcéry Eleny (zomrela ako osemročná) a syna Ivana (zomrel vo veku tridsaťdva rokov). Jej zápisky, stvárnené do knihy *Moje deti*, začínajú sa 28. septembra 1879 a končia sa 31. decembra 1884. Sú to nesystematické „drobné obrázky z matkinho denníka“, ktoré sú však aj cenným historickým dokumentom o tom, ako mladá, nádejná slovenská spisovateľka pozorovala svoje deti, ich telesný a duševný vývin, vývin ich reči, pamäti, fantázie, citov, myslenia a ďalších psychických procesov.

Významnú súčasť Šoltésovej pedagogickej aktivity tvoria snahy o založenie slovenskej dievčenskej školy v Uhorsku v poslednej štvrtine 19. a začiatkom 20. storočia a uskutočnenie týchto jej snáh v Československej republike po roku 1918. V ťažkých podmienkach života slovenského ľudu v Uhorsku, vykorisťovaného najmä maďarskými vládnúcimi triedami, nebolo možné založiť ani jednu slovenskú dievčenskú školu. Až po vzniku Československej republiky sa uskutočnili jej túžby a za vydatnej pomoci českých pedagogických pracovníkov podarilo sa jej založiť a postupne budovať na vtedajšie pomery moderné slovenské dievčenské školy, ktoré, hoci mali buržoáznodemokratický charakter, zohrali celkove pokrokovú úlohu v dejinách slovenského školstva. Vyučovali v nich české a slovenské učiteľky slovenské dievčatá v slovenskom jazyku a vychovávali ich v duchu československej a slovanskej vzájomnosti. Absolventky týchto škôl vykonávali v praxi záslužnú prácu pri výchove slovenského spoločitého ľudu.

LITERATÚRA A PRAMENE

¹ Pedagogické prvky v knihe Eleny Maróthy-Šoltésovej *„Moje deti“*. Jednotná škola, 10, 1955, č. 6, s. 658—673.

² Z korešpondencie Eleny Maróthy-Šoltésovej s Antoniou Gebauerovou o vzdelávaní slovenských dievčat. Paedagogica 2, 1969, Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského, Bratislava 1969, s. 163—217; Elena Maróthy-Šoltésová, ako ju nepoznáme. Slovenska, 22, 1969, č. 15, s. 22. Elena Maróthy-Šoltésová o výchove slovenských dievčat. Kapitoly z dejín slovenského školstva a pedagogiky (19. a 20. storočie). Bratislava 1970, s. 69—73.

³ Šoltésová, Elena Maróthy: *Sedemdesiat rokov života*. Slovenské pohľady, 41, január 1925, č. 1, s. 2—3.

⁴ Tamtiež, s. 3.

⁵ Tamtiež, s. 4.

⁶ Tamtiež, s. 34.

⁷ Tamtiež, marec 1925, č. 3, s. 158—159.

⁸ Tamtiež, s. 160.

⁹ Tamtiež, s. 161.

¹⁰ Halašová, Anna: *Martinské zvony smutne vyzvňajú*. Národné noviny, 70, 16. februára 1939, č. 39, s. 1—2. Podrobnejšie informácie o pohrebe Eleny Maróthy-Šoltésovej sú v článku od zn. (a.v.) „*Telesné pozostatky Eleny Maróthy-Šoltésovej uložené do matky zeme*“. Národné noviny, 70, 16. februára 1939, č. 39, s. 2.

¹¹ Slovenské pohľady, 39, november 1923, č. 11, s. 678—679.

¹² Slovenské pohľady, 40, 1924, s. 761.

¹³ *Recenzia III. zväzku zbraných spisov Eleny Maróthy-Šoltésovej „Moje deti“*. Prúdy, 8, 1924, č. 1, s. 50.

¹⁴ Tamtiež.

¹⁵ Tamtiež, s. 51.

¹⁶ In: Chlup, O. — Kubálek, J. — Uher, J.: *Pedagogická encyklopedie*. III. díl. Praha 1940, s. 64—65.

¹⁷ *Průručný pedagogický lexikón II*. Turčiansky Svätý Martin 1943, s. 265.

¹⁸ Jednotná škola, 10, 1955, č. 6, s. 658—659.

¹⁹ Tamtiež, s. 659.

²⁰ In: Kujal, B. a kol.: *Pedagogický slovník, I. díl. A—O*. Praha 1965, s. 267—268.

²¹ In: Mazák, P. — Gašparík, M. — Petrus, P. — Pišút, M.: *Dejiny slovenskej literatúry*. Bratislava 1984, s. 337.

²² Šoltésová: *Moje deti*. Martin 1952, s. 190.

²³ Tamtiež, s. 190—191.

²⁴ Tamtiež, s. 31.

²⁵ Tamtiež, s. 32.

²⁶ Tamtiež, s. 34—35.

²⁷ Tamtiež, s. 43.

²⁸ Tamtiež, s. 37.

²⁹ Tamtiež, s. 76—77.

³⁰ Tamtiež, s. 92.

³¹ Tamtiež.

³² Tamtiež, s. 92—93.

³³ Tamtiež, s. 94.

³⁴ Tamtiež, s. 98.

³⁵ Tamtiež, s. 123.

³⁶ Tamtiež, s. 169.

³⁷ Tamtiež, s. 228.

³⁸ Šoltésová, Maróthy, Elena: *O Živene z prvého jej obdobia*. In: *Letopis Živeny na desiate výročie oslobodenia*. Redigovala Štefánia Votrubová. Turčiansky Svätý Martin 1928, s. 7.

³⁹ *Nepovolená škola*. Dennica. Ženský list pre poučenie a zábavu, 2, 1899, č. 12, s. 196–197.

⁴⁰ O tomto probléme pozri štúdiu Mátej, J.: *Snahy o založenie slovenského gymnázia v rokoch 1875–1918*. Paedagogica 1, 1967, Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského, Bratislava 1968, s. 143–162.

⁴¹ Šoltésová, Elena: *Ústav Milana Rastislava Štefánika a výchova slovenských žien*. Živena, 13, 1923, č. 3, s. 42.

⁴² Gebauerová, Antonie (1871–1956), česká učiteľka, priekopníčka česko-slovenskej vzájomnosti. Mala rozsiahlu korešpondenciu s Elenou Maróthy-Šoltésovou a ďalšími slovenskými spisovateľkami a národnými buditeľmi. Pozri: Mátej, J.: *Z korešpondencie Eleny Maróthy-Šoltésovej s Antoniou Gebauerovou o vzdelávaní slovenských dievčat*. Paedagogica, 2, 1969, Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského, Bratislava 1969, s. 172–187.

⁴³ Solláriková, Elena (1883–1967), odborná učiteľka na gazdinskej (hospodynskej) škole v Kroměříži, blízka spolupracovníčka A. Gebauerovej. Po vzniku Československej republiky sa pričnila o založenie jednoročnej štátnej gazdinskej školy vo Veličnej na Orave, ktorá začala svoju činnosť v škol. roku 1920/1921. E. Solláriková sa stala prvou riaditeľkou tejto školy. Tamtiež, s. 208.

⁴⁴ Originál listu je v archíve autora tejto štúdie. Prvýkrát bol uverejnený v citovanej štúdii, s. 192–193.

⁴⁵ Mareš, František (1862–1941), český pedagóg. Od r. 1888 bol riaditeľom brnenskej Vesny. Vyvíjal bohatú organizačnú a pedagogickú činnosť. Vesna zaujala jeho zásluhou vedúce miesto v českom dievčenskom školstve. Po odchode do penzie venoval sa od r. 1919 s veľkou láskou organizovaniu dievčenského školstva na Slovensku, kde za jeho vydatnej pomoci Živena vybudovala Ústav M. R. Štefánika v Martine a početné odborné školy pre ženské povolania. In: Chlup, O. – Kubálek, J. – Uher, J.: *Pedagogická encyklopedie*, II. díl. Praha 1939, s. 86, a cit. štúdia J. Máteja, s. 213, kde je uvedená ďalšia literatúra o F. Marešovi.

⁴⁶ *Referát Anny Gašparíkovej na schôdzke osvetových pracovníkov v Prešove dňa 3. júna 1922*. Živena, 12, 1922, č. 9, s. 169.

⁴⁷ *Výročná správa škôl Živeny*. Mária Štechová. Živena, 10, 1920, č. 11–12, s. 236.

⁴⁸ Tamtiež.

⁴⁹ Šimková, Oľga: *Ústav M. R. Štefánika*. In: *Letopis Živeny na desiate výročie oslobodenia*. Redigovala Štefánia Votrubová. Turčiansky Svätý Martin 1928, s. 12–13.

⁵⁰ Šoltésová, Maróthy, Elena: *Ústav Milana Rastislava Štefánika a výchova slovenských žien*. Živena 13, 1923, č. 3, s. 42.

⁵¹ Štarková, Anna: *Sociálna práca v Živene*. In: *Letopis Živeny na desiate výročie oslobodenia*. Redigovala Štefánia Votrubová. Turč. Sv. Martin 1928, s. 21.

⁵² Mareš, Frant.: *Krajinské školy Ústavu M. R. Štefánika v Turč. Sv. Martine*. In: *Pamätník slovenského školstva za účinkovania prezidenta T. G. Masaryka*. Zostavil A. S. Žitavský. Bratislava 1936, s. 150–153.

ИОЗЕФ МАТЕЙ

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ВЗГЛЯДЫ ЕЛЕНЫ МАРОТЫ-ШОЛТЕСОВОЙ И ЕЕ ЗАСЛУГИ В ОСНОВАНИИ СЛОВАЦКИХ ШКОЛ ДЛЯ ДЕВУШЕК

Елена Мароты-Шолтесова (6. I. 1855–11. 2. 1939), выдающаяся нясательница и организатор женского движения в Словакии в конце 19-ого и в на-

чале 20-ого века; но педагогическая общественность пока мало знает или даже совсем не знает, что она была и педагогический мыслитель, организатор

и основоположник словацких школ для девушек и пропагандист чешско-словацкой взаимности.

Кроме основных биографических данных автор статьи знакомит читателя с книгой Елены Мароты-Шолтесовой «Мои дети» и ее педагогическими взглядами, высказанными именно в этом произведении. В заключении статьи дает автор оценку значения Елены Мароты-Шолтесовой для истории словацкой педагогики.

Статья показывает, что эта словацкая писательница, хотя по своей профессии она не была педагог, но ее ин-

тересовали вопросы воспитания, свидетельством чего является именно ее произведение «Мои дети», в котором она с большим мастерством описала физическое и психическое развитие своих детей: дочерей Елены и сына Ивана.

Знаменательной областью ее педагогической деятельности является стремление основать школы для словацких девушек в Венгрии в последней четверти 19-ого и в начале 20-ого века. Эти стремления осуществились после 1918 г. в рамках Чехословацкой республики.

JOZEF MÁTEJ

PEDAGOGIC VIEWS OF ELENA MARÓTHY-ŠOLTÉS AND HER MERITS IN THE ESTABLISHMENT OF SLOVAK SCHOOLS FOR GIRLS

Elena Maróthy-Šoltés (6. 1. 1855 — 11. 2. 1939), a significant Slovak writer and women movement organizer of the end of the 19th century and of the first two decades of the 20th century, is less known or isn't known at all to the pedagogic public as a pedagogic thinker, organizer and founder of Slovak schools for girls, and as a pioneer of Czechoslovak solidarity.

The article concerns basic data about the life and work of Elena Maróthy-Šoltés and the evaluation of her book "My children": of her pedagogic ideas expressed especially in this book. The paper deals with her effort to build up a Slovak schools for girls before the Czechoslovak republic came into being and the implementation of her long life wish in the newly created Czechoslovak republic. The end of the article evaluates Elena

Maróthy-Šoltés contribution to the history of Slovak pedagogy.

This Slovak writer, although not a professional pedagogue, was very interested in the questions of education, which results from the article. Her interest can be mostly seen in her masterwork "My children" in which Elena Maróthy-Šoltés described the physical and psychic development of her two children — daughter Elén and son Ivan.

The effort to build up the Slovak schools for girls under Austro-Hungarian monarchy in the last quarter of the 19th century and the beginning of the 20th century, and implementation of this effort in the Czechoslovak republic after 1918 form the important part of her pedagogic activity.